

Mehmet BÜKÜM*

NÂBÎ'NİN BİLİNMEYEN DÖRT ŞİİRİ

Öz:

17. asırda Klâsik Türk Edebiyâtına damgasını vurmuş şâirlerden Nâbî, hikemî şiir tarzıyla kendisine has bir tarzı olan toplumsal bir şâirdir. Nâbî bu yönüyle kendisinden sonraki dönemlerde birçok şâir için örnek teşkil etmiştir.

Bu makalemizde, Nâbî'nin Dîvânı'nda bulunmayıp ona ait olma ihtimâli yüksek olan dört şiire dikkat çekmek istedik. Böylece Klâsik Türk Edebiyâtı'na katkıda bulunarak yeni bir şeyler ortaya koymayı amaçladık. Zikredilen şiirler Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki 577 Numaralı Mecmûa'da yer almaktadır. Nâbî'nin defalarca Diyarbakır'a gelmiş olması, burada şâir dostlarının bulunması ve onlarla şiir sohbetleri yapmış olması bu şiirlerin ona ait olma ihtimâlini güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiir Mecmûası, Nâbî, Diyarbakır.

NABÎ'S UNKNOWN FOUR POETS

Abstract:

Nabi who was one of the poet marked the Classical Turkish Literature of the 17th century and he was a social poet with own philosophical poem style. Nabi with this own aspect was an example for several poets in subsequent periods.

In this article, we want to draw attention to the four poets which were not in the Nabi's Divan, but they are highly possible of being him. In this way, we aimed to reveal new something by contributing to Classical Turkish Literature. Mentioned poets are in the Manuscript Library of Diyarbakır Ziya Gökalp's 577 numbered Journal. Nabi repeatedly has situated in Diyarbakır. He had poet friends in there and having poem conversations with them and therefore these reinforce the likelihood of belonging him.

Keywords: Poem Journal, Nabi, Diyarbakır.

* Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı;
mehmetbkm@hotmail.com

Giriş:

1870'li yıllarda yazılmış, 15 ilâ 19. asırları kapsayan, Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi'nde¹ 21 HK 577 arşiv numarasıyla kayıtlı "Mecmûâtü Eşâr" adlı seçme şiir mecmûasının, tezkîrelerde çoğunlukla adı geçen ve hayatı hakkında çok az bilgi olan Diyarbakırlı şâirleri merkeze alıp onların seçme şiirlerine yer veriyor olması Klâsik Türk Edebiyatı ve önemli sanat merkezlerinden biri olan Diyarbakır açısından önemlidir. Mecmûada 28 Diyarbakırlı şâirin seçme şiirlerinin yanısıra 88 adet şiirle en fazla Nâbî'nin şiirlerine yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu 88 şiirin Nâbî'nin Dîvânı neşirlerinde bulunuyor olmasına rağmen 4 şiirin Nâbî mahlasını taşıdığı halde Nâbî'nin Dîvânı neşirlerinde yer almıyor olması, bizi bu konuda bir çalışma yapmaya sevketti. Çalışmamızın dayanağı Nâbî'ye ait olduğunu düşündüğümüz bu 4 adet şiirdir.

Nâbî'nin hayatında Diyarbakır'ın çok önemli bir yeri olduğu Alî Emîrî'nin Tezkîre-i Şuarâ-yı Âmid adlı eserinden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Zîrâ eserde Diyarbakırlı şâirlerden bahsedilirken münâzarâ ve müşâ'arelerde Nâbî'nin beyitlerinin çokça geçiyor olması onun Diyarbakırdaki şiir meclislerinde bulunduğunu göstermektedir. Nâbî'nin Diyarbakırla bu münâsebeti zikredilen mecmûada geçen bu şiirlerin Nâbî'ye ait olma ihtimâlini güçlendirmektedir. Şevket Beysanoğlu'nun Râmiş adlı şâirden bahsederken aşağıda kullandığı ifadeler durumu açıkça îzâh etmektedir:

"...Âgâh, Hâşim, Hâmî, Vâlî gibi Diyarbakırlı ve yolculuklarla veya me'muriyetle şehrimize gelen Urfalı Nâbî, Sâbit ve Şinâsi gibi şâirler hep Râmiş'in dükkânında görüşüp konuşarak, burayı bir çeşit şâirler Derneği haline getirirlerdi." (Beysanoğlu, 1996: 157)

Yaptığımız çalışmayı üç bölüme ayırdık: Birinci bölümde Nâbî'nin Diyarbakırla münâsebetinden bahsedilecektir. İkinci bölümde şiirlerin el yazılı imajları ve transkripsiyonlu metinleri verilecek ve üçüncü bölümde ise bir sonuç ve değerlendirme bölümümüz olacaktır.

Nâbî'nin Diyarbakırla Münâsebeti:

Alî Emîrî'nin Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid ve Tezkîre-i Şuarâ-yı Âmid adlı tezkîreleri dikkatlice incelenince Diyarbakır'ın 17. ve 18. asırda önemli bir sanat merkezi olduğu ve Diyarbakır'da bir şâirler topluluğunun var olduğu anlaşılmaktadır. Diyarbakır'daki bu şâirler topluluğunun başında Âgâh-ı

¹ DYEK olarak kısaltılacaktır.

Semerkindî-i Âmidî bulunmaktadır. Ayrıca Nâbî'nin Diyarbakır'a defalarca gelip bu şâirler topluluğuna katıldığı anlaşılmaktadır. Tezkîre-i Şuarâ-yı Âmid'den alınan aşağıdaki alıntı bu durumu açıkça işaret etmektedir:

"... Cenâb-ı Âgâh'ın zamânında şehrimizde öyle zengin bir encümen-i edebiyât teşkîl etmiştir ki bunun derece-i harikası gerek müşarün-ileyhin zîrdeki nezâyirinden ve gerek o zaman şu'arâsından Ümnî, Emîrî, Hâsım, Hâmî, Hamdî, Şûrî, Fâmî, Mucîb, Kemâlî, Lebîb, Vâlî gibi belâgatmendân-ı memleketin tercüme-i ahvâllerindeki nezâyir kısmı mütala'âsından anlaşılır. Birçok şu'arâyı memâlik u bilâd ve o cümleden melikü's-şuarâ Nâbî merhûm gibi bir üstâd defâ'atle şehrimize gelerek o Encümen-i Daniş'de musâhâbet-pîrâ olmuş idi." (Alî Emîrî, 1328: 23)

18. yüzyıl nazîrecilik geleneği içinde Diyarbakirli şâirlerin önemli bir yeri vardır. Bu yüzyılda Âgâh-Nâbî, Âgâh-Vâlî, Âgâh-Hâmî, Âgâh-Lebîb arasındaki münazaralar diğer şâirleri de etkilemiş, münazara ve müşâ'are geleneği bölge şâirlerinin klâsik şiire olan ilgisini oldukça artırmıştır. (Kadioğlu, 2010: 39)

Alî Emîrî Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid'de Nihânî adlı şâirden bahsederken Nâbî'nin ilim tahsili için gençlik yıllarında Diyarbakır'a geldiğinden ve bahsedilen şâirin evinde kaldığından bahseder:

"...Nâbî Efendi evâil-i hâlinde tahsil-i ilm için Diyarbakir'e gelerek bu zâta misafir olmuştur." (Alî Emîrî, 2003: 59)

Tezkîre-i Şuarâ-yı Âmid'in Fihrist bölümünün ikinci sayfasındaki şu uzunca başlık Nâbî'nin Diyarbakır'a geldiğini işaret eder:

"Mücellid esnâfından ve zürefâ-yı şu'arâdan Seyyid Ali Çâkerî Efendi, şâir-i şehîr Nâbî-i nüktedânın Diyarbakir'e gelerek şu'arâ-yı memleket ve üstâdân-ı mûsikân ile hem-âheng-i şi'r ü nagamât olması." (Alî Emîrî, 1328: Fihrist Bölümü)

Alî Emîrî daha sonra Çâkerî'den bahsederken Nâbî'nin 1120'de (M. 1708) bir davet üzerine Diyarbakır'a geldiğini ve uzun sayılabilecek bir süre Diyarbakır'da kaldığından bahseder:

"1120 senesinde Melikü's-şuarâ Nâbî-i nüktedân yârân-ı memleket tarafından vâki' olan da'vet üzerine şehrimize gelerek pek çok müşâ'are ve musâhabetler vuku' bulmuş, bağlar bağçeler, kasırlarda zevk u safâ edildikten başka bostan mevsimine kadar bırakılmayıp bostan mevsim-i ferah-zâsı dahi bu zevk u safâ ile geçişdirilerek Nâbî-i merhûm pek ziyâde memnûn kalmış idi." (Alî Emîrî, 1328: 126)

Alî Emîrî yine aynı eserde Râmiş adlı şâirden bahsederken Nâbî'nin memurluk veya seyahat maksadıyla Diyarbakır'a geldiğini ve Râmiş'in dükkânında devrin Diyarbakırlı şâirleriyle bir araya geldiğinden bahseder:

"... Memuriyyet veya seyâhat sûretiyle şehrimize gelen Sâbit ve Nâbî ve Küçük Hünkâr denilen Şinâsî gibi 'urefâ ve şehrimizde mütemekkin Âgâh-ı Semerkandi-i Âmidî, Hâsım-ı Âmidî, Hâmî-i Âmidî, Vâlî-i Âmidî gibi üdebâ dükkânına cem olur." (Alî Emîrî, 1328: 377)

Alî Emîrî aynı eserde bir dipnotta Sâbit Efendi'nin Diyarbakır kadılığına tayin edilmesiyle bir davet üzerine Nâbî'nin son defa şehre geldiğinden bahseder:

"Alâuddin Sâbit Efendi, hicrî 1119 senesinde Âmid kadılığına nasb ve ta'yîn olunmuştur. Bu sırada vakı' olan da'vet üzerine Nâbî Efendi son def'a olarak Diyarbekir'e gelmiş idi." (Alî Emîrî, 1328: 26)

Mecmûada Yer Alan Şiirler:

Nâbî'nin Dîvânı üzerinde en ciddî ve kapsamlı çalışmayı Ali Fuat Bilkan yapmış, Dîvân'ın en önemli nüshalarını bir araya getirip karşılaştırarak "Nâbî Dîvânı"² adlı eseri ortaya koymuştur. Çalışmamızın konusunu teşkil eden bu dört şiir, Ali Fuat Bilkan'ın iki ciltlik bu eserinde tespit edilememiştir.

Çalışmamız Nâbî'nin Dîvânı ile sınırlı olmakla birlikte aşağıda aktardığımız eserler de ihtiyatlı davranmak adına incelenmiştir:

Mahmut Kaplan'ın "Hayriyye-i Nâbî"³ adlı eseri, Nâbî'nin en önemli eserlerinden birisi sayılan Hayriyye adlı eser üzerine yapılan nüsha karşılaştırmalı önemli bir çalışmadır. Bu çalışmanın metin bölümü incelendiğinde yukarda bahsedilen dört şiirden herhangi birine rastlanmamıştır.

Nâbî'nin mensûr olmakla birlikte bolca şiir barındıran Tuhfetü'l-Harameyn adlı eseri üzerine Menderes Coşkun'un "Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i"⁴ adlı çalışması tarandığında da zikredilen şiirlere rastlanmamıştır.

² Ali Fuat Bilkan (1997), Nâbî Dîvânı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

³ Mahmut Kaplan (2008), Hayriyye-i Nâbî, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

⁴ Menderes Coşkun (2002), *Manzum ve Mensur Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyni*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

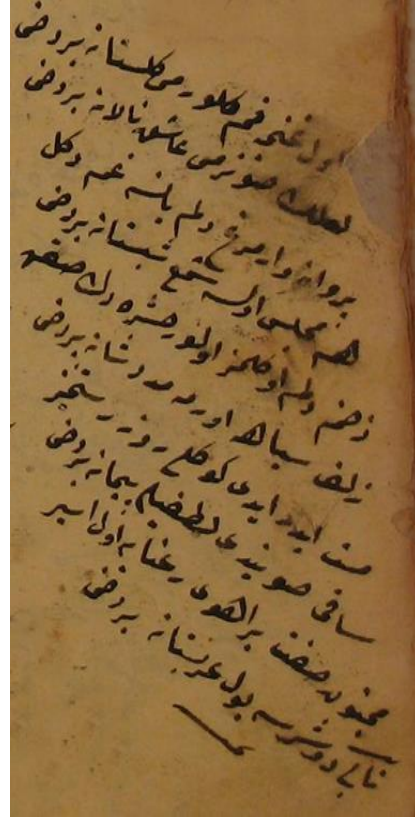
Adnan Oktay'ın Nâbî'nin özel mektuplarını ele alan “Nâbî'nin Münşeati”⁵ adlı yayımlanmamış doktora çalışması, içinde şiirler barındırması sebebiyle tarafımızdan tarandığında yukarıda bahsini ettiğimiz dört şiir bulunamamıştır.

Nâbî'nin Veysî'nin Siyeri'ne zeyil olarak yazdığı Siyer türündeki eseri, Abdulsamet Özmen'in “Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si”⁶ adlı yayımlanmamış doktora çalışmasına konu olmuştur. İçinde şiirler bulunan bu eser tarafımızdan taranmış olup aşağıda metni verilen dört şiire rastlanmamıştır.

1. GAZEL ⁷

Mef'ülü / Fâ'îlâtü / Mefâ'îlü / Fâ'îlün

Ol gönca-fem gelür mi gülistâna bir dağı
 La'îlûn şunar mı eâşık-ı nâlâna bir dağı
 Pervânevâr murğ-ı dilüm yansa gam degül
 Hem-meclis olsa şem'e-i şebistâna bir dağı
 Zağm-ı dilüm oñulmaz olur haşre dek şağın
 Zülf-i siyâha urma meded şâne bir dağı
 Mest ider idi göñli rüz-ı rüştahîz
 Sâkî şunaydı luţf ile peymâne bir dağı
 Mecnûn-şıfat bir âhû-yı ra'nâyâ ol esîr
 Nâbî düşerse yol eArabistâna bir dağı

⁵ Adnan Oktay (2014), Nâbî'nin Münşeati: İnceleme-Metin, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır.

⁶ Abdulsamet Özmen (2015), Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si (İnceleme-Metin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır.

⁷ DYEK 577 Nolu Mecmûa varak 175a

2. GAZEL ⁸

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Esîr-i dâm ider mâhî-şîfat ʿuşşâk-ı bîtabı

O mâhuñ şehri-i zülf-i tâbdârı oldu kullâbı

Oķı âyât-ı mihri bâb-ı cevri aç a ʿuşşâka

Kitâb-ı ʿışk içinde var imiş dut kim cefâ bâbı

Ķapuñda ķanumı ģamzeñ döker nâ-ħaķ yire ammâ

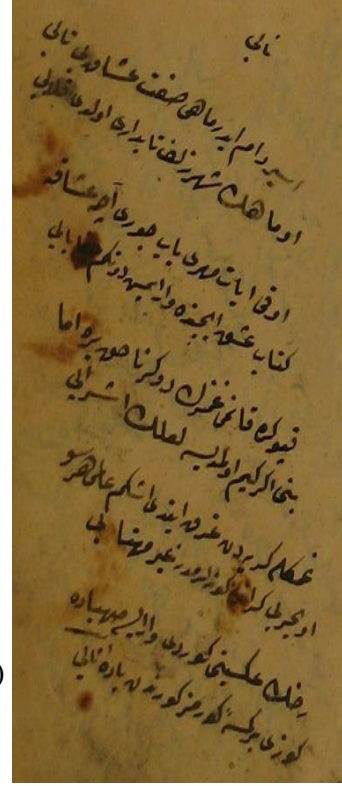
Beni eger kim avlamadı ise laʿlũñ işrâbı

Ķamuñla giryeden ģarķ itdi eşķũm ʿâlemi her sũ

O baħr-ı bî-kerânda gözlerũmdür ģayrı mehtâbı

Ruħuñ ʿaksini ģördi var ise şahbâda

Gözi bir kimseyi ģörmez ģörende bâde-i nâbı (bâdei Nâbî)

⁸ DYEK 577 Nolu Mecmûa varak 176a

3. GAZEL ⁹

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Cāy idinsem itmeñ istib'ād deyr-i mihneti

°Āşıkım bir kâfire haste? Muḥammed ümmeti

Giceler °azm itdigüm ol māha sāyem ḥavfidur

Bir tārīk ile ḳabul itmez muḥabbet şirketi

Biz ki ceyb-i hırḳa'a çekdük sere şimden girü

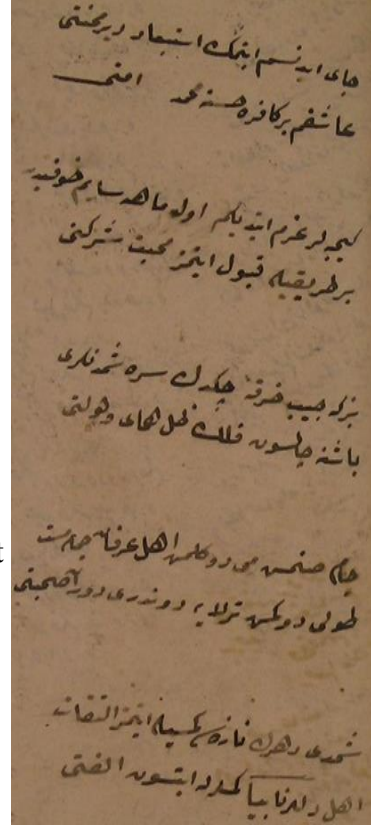
Başına çalsun felek zıll-ı hümāy-ı devleti

Cām şınmış mey dökülmiş ehl-i °irfān cümle mest

Ṭolu dögmüş tarlaya dönderdi devrān şoḫbeti

Şimdi dehrüñ tāzesi kimseyle itmez iltifāt

Ehl-i diller Nābiyā kimlerle itsün ülfeti

⁹ DYEK 577 Nolu Mecmúa varak 176b

4. GAZEL ¹⁰

Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün

Haṭṭ irdi ruḥ-ı yâre ḥarîdâr dükendi
Gün bitdi o germiyyet-i bâzâr dükendi

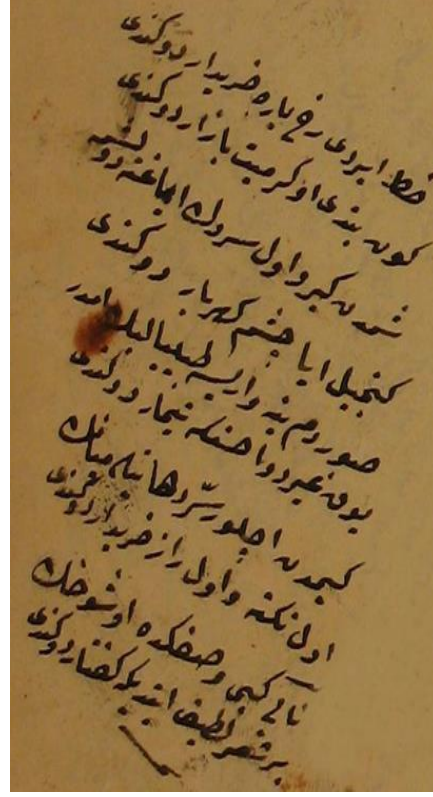
Şimden girü ol servün ayağına düşme
Güncil eyâ çeşm-i güher-bâr dükendi

Sordum yine varısa ṭabîbâ lebûñ emdür
Yok gayri devâ ḥüsnüñe tîmâr dükendi

Kimden açılır sırr-ı dehânile miyânuñ
Ol nükte vü ol râz-ı ḥarîdâr dükendi

Nâbî gibi vaşfında o şūḥun [...] ¹¹

Bir şi'r-i laṭîf eyitdi ki güftâr dükendi

Sonuç:

Yaşadığı dönemde önemli sanat merkezlerinden birisi olan Diyarbakır'da ilk eğitimini alan Nâbî, bu vesileyle o devrin bölgedeki en büyük sanatçılarından sayılan Âgâh-ı Amîdî ve Emîrî-i Amîdî (Alî Emîrî'nin dedesi) gibi büyük sanatçılarla dostluk kurmuştur. Nâbî'nin dostlarıyla bir araya gelmek için bazen Diyarbakır'a geldiği, burada şiir sohbetlerine katıldığı ve müşâ'arelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Kanaatimize göre Nâbî, makalemizin konusu olan bu dört şiiri, şiir sohbetlerinde söylemiş ve bu şiirler şiir meraklıları tarafından kayıt altına alınmıştır. Kayıt altınan alınan bu şiirler, yukarda bahsettiğimiz şiir mecmûasına aktarılıp günümüze ulaşmıştır.

¹⁰ DYEK 577 Nolu Mecmûa varak 175a. Nâbî'nin bu şiirinin mecmûada aynı vezin ve dükendi redifiyle art arda gelecek şekilde Emîrî-i Âmidî ve Âgâh-ı Âmidî tarafından yazılmış olması bu şâirlerin ya Nâbî'ye nazîre yazdıklarını ya da bu şiirlerin aynı şiir meclisinde müşâ'are şeklinde okunduğunu gösterir.

¹¹ Mısrada bir kelime eksikliği vardır.

Bu şiirler incelendiğinde şiirlerde: “Dünyadan ve zamandan şikâyet; mal, söhret ve şandan yüz çevirme; sevgilinin vefâsızlığı; verdiği acıya rağmen aşkın güzelliği” gibi temaların işlendiği görülecektir. Bu temalar, hikemî bir şiir tarzı olan Nâbî'nin şiirleriyle örtüşmektedir. Ayrıca Nâbî'nin bu şiirleri gençlik döneminde söylemiş olma ihtimâli de gözardı edilmemelidir.

Kaynakça

- Alî Emîrî. (1328), Tezkîre-i Şuarâ-yı Âmid, İstanbul.
- Alî Emîrî. (2003), “Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid”, (Düzenleyen: Galip Güner, Nurhan Güner), Anıl Matbaba ve Ciltevi, Ankara.
- Bilkan, Ali Fuat. (1997), Nâbî Dîvânı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Beysanoğlu, Şevket. (1996), Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları Birinci Cilt, İkinci Baskı, San Matbaası, Ankara.
- Büküm, Mehmet. (2013), Diyarbakır Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesindeki 577 Nolu Mecmûanın Tanıtımı ve 75-179 Varakları Arasındaki Gazellerin Transkripsiyonu, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Coşkun, Menderes. (2002), Manzum ve Mensur Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyni, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kadioğlu, İdris. (Kasım 2010), “Diyarbakır Encümen-i Dânişinin Üstad Şâiri Âgâh ve Devrindeki Şâirler Üzerinde Etkisi.”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, s.35-45.
- Kaplan, Mahmut. (2008), Hayriyye-i Nâbî, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Oktay, Adnan. (2014), Nâbî'nin Münşaatı: İnceleme-Metin, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır.
- Özmen, Abdulsamet. (2015), Nâbî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si (İnceleme-Metin), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır.